

Universiteit Utrecht

Zelfcontrole en Copingstrategieën bij Jonge Kinderen

Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen

(200600042)

2019-2020

Naam: Laura Dekker

Studentnummer: 5876613

Begeleider: P. P. M. Leseman

Datum: 22-06-2020

Abstract

Early self-control predicts the development of multiple areas in adult life, such as mental health and risk behaviour. Therefore, it is important to develop an understanding of how self-control is manifested in young children and what strategies could be used in reaching self-control. In this article a wide examination of the concept self-control and coping behaviour in children from three to six years old is given. Furthermore, an extensive description of a method that could be used in research on self-control is provided. Video-observations of delay of gratification tasks and data-analyses on an existing research are executed, to visualise the background variables that could play a part in the development of self-control. Results show that mainly coping behaviour on visual and motor domains contribute to the establishment of self-control. Moreover, girls perform better than boys on the delay of gratification tasks which might mean their self-control develops earlier in life. A notable effect of parental education is found, with higher parental education having a stronger influence on performance at a younger age than at an older age. The findings of this study show the need of future research on how coping behaviours effect self-control and how background variables relate to this.

Keywords: Self-control, Delay of gratification, Coping strategies, Ethnicity, Parental education, Gender

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	5
Methode	7
Resultaten wachttaakvideo's	11
Resultaten Pre-COOL onderzoek	13
Discussie	19
Literatuur	24
Bijlage A: Coderingschema wachttaken moeder.....	27
Bijlage B: Coderingschema wachttaken kind	29
Bijlage C. Resultaten codering wachttaakvideo's.....	31

Voorwoord

Deze bachelorthesis is tot stand gekomen in een aparte tijd. In eerste instantie zouden wij een compleet onderzoek uitvoeren naar zelfcontrole bij jonge kinderen en de strategieën die zij hanteren om tot zelfcontrole te komen. Daarnaast zouden de verbanden van zelfcontrole met het gedrag van de ouders en de eventuele invloeden van taakomgeving onderzocht worden. Echter, na het schrijven van de inleiding en het uitwerken van het onderzoek begon Covid-19 in ons land op te spelen. Door de hierop volgende maatregelen van het kabinet werd het realiseren van ons onderzoek niet meer haalbaar. We moesten een andere weg inslaan met onze thesis.

Deze thesis bestaat uit verschillende, in eerste instantie op zichzelf staande onderdelen die uiteindelijk aan elkaar verbonden zullen worden. Ten eerste wordt het concept zelfcontrole uitgebreid toegelicht en wordt een onderzoek beschreven om zelfcontrole en de onderliggende strategieën die hieraan toebehoren bij jonge kinderen, en de relatie hiermee met het gedrag van de opvoeder te analyseren. Vervolgens worden resultaten beschreven van een aantal uitgevoerde videocoderingen en worden resultaten van verschillende analyses die uitgevoerd zijn over een grote dataset van het Pre-COOL onderzoek besproken. Ten slotte wordt in de discussie een algemeen beeld geschetst omtrent het concept zelfcontrole, waarna conceptuele en methodologische kwesties en aanbevelingen behandeld worden.

Kortom, het doel van deze thesis is om een inzicht te geven in bestaand onderzoek naar zelfcontrole en tekortkomingen hierin, en aanbevelingen te geven voor toekomstig onderzoek. Hoewel dit niet een regulier onderzoeksartikel betreft, hoop ik toch dat het een nuttige toevoeging zal zijn op de bestaande literatuur omtrent zelfcontrole.

Laura Dekker

Utrecht, 22 juni 2020

Inleiding

Vroege inadequate zelfcontrole is een voorspeller voor onder andere werkeloosheid, criminaliteit en andere risicovolle gedragingen in de adolescentie en volwassenheid (Duckworth, Tsukayama, & Kirby, 2013; Moffit et al., 2011). Met zelfcontrole wordt het vermogen om impulsief handelen te weerstaan bedoeld en hieronder vallen processen om ongewenste impulsen te onderdrukken (Hofmann, Friese, & Strack, 2009). Zelfcontrole kan gezien worden als onderdeel van zelfregulatieprocessen (Hofmann, Schmeichel, & Baddeley, 2012). Bij jonge kinderen kan deze zelfcontrole gemeten worden door een 'delay of gratification'-taak (Beran, 2018). Uitstel van bevrediging wordt gedefinieerd als het vermogen om af te zien van een kleine, onmiddellijke beloning om op langere termijn een grotere beloning te krijgen (Imuta, Hayne, & Scarf, 2014). Vroege prestaties op 'delay of gratification'-taken zijn voorspellers van latere mentale en fysieke ontwikkeling (Mischel et al., 2011). Aangezien vroege zelfcontrole een zodanig belangrijke rol lijkt in te nemen in de verdere ontwikkeling van een individu, is het van belang kennis te krijgen over hoe deze zelfcontrole optimaal tot ontwikkeling gebracht kan worden in de vroege kindertijd.

Er bestaan verschillende theorieën over hoe zelfcontrole bij kinderen tot stand komt. Mischel (2014) beschrijft 'hot' en 'cool' systemen in de hersenen waaruit zelfcontrole bij jonge kinderen ontstaat. Het 'hot' systeem bestaat uit emotionele, reflexieve, en onbewuste processen. Aan de andere kant staat het 'cool' systeem, waaronder cognitieve en reflectieve processen vallen. Deze twee systemen interacteren en vormen zo de manier waarop een kind kan omgaan met verleidingen (Metcalf & Mischel, 1999; Mischel, 2014). Bij 'delayed gratification' worden de 'hot' systemen geactiveerd die het kind moet onderdrukken met zijn 'cool' systemen. Door dit te doen, kan het kind tot zelfcontrole komen (Metcalf & Mischel, 1999). Deze 'cool' systemen kunnen op verschillende manieren tot uiting komen. Kinderen draaien bijvoorbeeld hun lichaam of handen weg of ze verplaatsen hun visuele aandacht (Manfra, Davis, Duchenne, & Winsler, 2014; Mulder et al., 2019). Daarnaast laten sommige kinderen verbale uitingen van zelfcontrole zien, zij gaan bijvoorbeeld in zichzelf praten (Manfra et al., 2014; Mischel, 2014; Mulder et al., 2019). Uit onderzoek van Manfra en anderen (2014) is gebleken dat kinderen die naast motorische ook verbale strategieën gebruiken om tot zelfcontrole te komen meer succesvol hierin zijn. Bovendien zijn kinderen die gebruik maken van verbale zelfinstructies beter in staat om verleiding te weerstaan (Hartig & Kanfer, 1973).

Kortom, verbale strategieën of copings-mechanismen lijken tot een betere zelfcontrole te leiden bij jonge kinderen. Verder is veel onderzoek gedaan naar de rol die opvoeders spelen bij het ontwikkelen van zelfcontrole bij hun kind. Ten eerste blijkt uit een longitudinale studie dat jonge kinderen over een betere zelfcontrole beschikken wanneer hun moeder meer sensitief gedrag vertoont naar hen (Razza & Raymond, 2013). Daarnaast heeft moeders' eigen copinggedrag invloed op het copinggedrag van hun kind (Gaylord-

Harden, Elmore, & Montes de Oca, 2013). Bovendien kan de aanwezigheid van de moeder bij een 'delay of gratification'-taak een positieve invloed hebben op de zelfcontrole van peuters (Putnam, Spritz, & Stifter, 2002). Ten slotte is gebleken dat kinderen van een voorschoolse leeftijd beter presteren op een 'delay of gratification'-taak wanneer hun moeder een actieve interactie met hen aangaat tijdens deze taak. Kinderen scoorden slechter wanneer hun moeder geen actieve interactie aan ging (Russell, Londhe, & Britner, 2013). In het onderzoek van Russel en anderen (2013) lieten de moeders waarvan de kinderen betere zelfcontrole vertoonden meer verbaal gedrag zien dan non-verbaal gedrag. Dit zou erop kunnen wijzen dat kinderen over een betere zelfcontrole beschikken wanneer hun moeders verbale strategieën gebruiken. Deze bevindingen sluiten aan bij het principe van 'modelling' wat Bandura (1971) in zijn sociale leertheorie beschrijft. Bandura (1971) stelt namelijk dat kinderen nieuwe gedragingen aanleren door het observeren van het gedrag van een ander. Toegepast op de 'delay of gratification'-taak zou dit kunnen betekenen dat het kind coping-gedragingen zoals gezien bij de opvoeder overneemt en zelf gaat toepassen.

Naast de rol die opvoeders spelen in het ontwikkelen van zelfcontrole bij jonge kinderen, zouden tevens externe factoren hier aan kunnen bijdragen. Zo stelden O'Leary en Dubey (1979) in hun review dat afleiding door taak-irrelevante stimuli het meest effectief lijkt te zijn. Stimuli in de taak-omgeving zouden dus een rol kunnen spelen bij het presteren op 'delay of gratification'-taken. Echter, de meeste hedendaagse studies maken gebruik van een stimulus-arme taak-omgeving (bijvoorbeeld Manfra et al., 2014). De invloed van een stimulus-rijke omgeving op de prestaties bij 'delay of gratification' is dus niet bekend. Daarnaast wordt bij sommige onderzoeken wel gebruik gemaakt van verschillende soorten attractoren (bijvoorbeeld Mulder et al., 2019), maar wordt hier geen redentatie voor gegeven. Er lijkt zodoende tevens een gebrek in kennis te bestaan over de invloed van verschillende soorten attractoren op zelfcontrole van jonge kinderen.

Samenvattend lijken verbale copingstrategieën een positieve invloed te kunnen hebben op de zelfcontrole van jonge kinderen (o.a. Manfra et al., 2014). Daarnaast lijken opvoeders een belangrijke rol te spelen in het ontwikkelen van zelfcontrole bij jonge kinderen (bijvoorbeeld Gaylord-Harden et al., 2013). Opvoeders spelen namelijk een grote rol in het gedrag van kinderen doordat zij fungeren als model van wie het kind gedragingen overneemt (Bandura, 1971). Echter, weinig onderzoek bestaat naar of en hoe specifiek de verbale copingstrategieën van opvoeders invloed zouden kunnen hebben op verbale coping en zelfcontrole van jonge kinderen. Verder is het onbekend of de taak-omgeving of soort attractor invloed hebben op de verbale coping en zelfcontrole van het kind. In dit onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre de copingstrategieën van de opvoeder het copinggedrag van het kind in een 'delay of gratification'-taak beïnvloeden. Daarnaast wordt er gekeken naar in hoeverre er een effect is van omgeving of attractor op verbale coping

en zelfcontrole van het kind. De verwachting is ten eerste dat de zelfcontrole van jonge kinderen beter is naarmate zij meer gebruik maken van verbale copingstrategieën. Daarnaast wordt verwacht dat er een positieve associatie bestaat tussen verbaal gemodelleerd gedrag van opvoeders en het verbale copinggedrag van kinderen. Dit zou betekenen dat de kinderen van wie de opvoeder een grotere mate aan verbale copingstrategieën gebruikt, over een betere zelfcontrole beschikken dan kinderen van wie de opvoeder weinig of geen verbale copingstrategieën gebruikt. Verder is de verwachting dat kinderen in een stimulusrijke omgeving meer verbale coping zullen gebruiken en zodoende beter zullen presteren op de taak. Ten slotte is er geen verwachting omtrent de invloed van soort attractor, door een gebrek aan literatuur hierover.

Methode

In deze sectie zal de uitvoering van een onderzoek naar zelfcontrole en verbale coping bij jonge kinderen beschreven worden. Dit onderzoek heeft verder als doel om de rol van het gemodelleerd gedrag van de opvoeder, attractoren en omgeving bij de totstandkoming van zelfcontrole bij kinderen te in kaart te brengen. In de huidige studie is dit onderzoek niet uitgevoerd, maar dient deze opzet met name als aanbeveling en leidraad voor toekomstig onderzoek.

Participanten Data voor de huidige studie zijn verzameld door middel van het benaderen van ouders van jonge kinderen. Deze benadering uitte zich op verschillende manieren, zoals een persoonlijke benadering of via het kinderdagverblijf. Dit heeft geresulteerd in een gemakssteekproef van 40 moeder-kind paren. De gemiddelde leeftijd van de kinderen was 38 maanden. Van de kinderen waren 19 (47%) meisjes. De meerderheid van de kinderen (70%) kwamen uit gezinnen waarin één of beide ouder(s) ten minste hoger onderwijs hebben gevolgd (d.w.z. hogeschool of universiteit). Alle kinderen en ouders zijn in Nederland geboren en opgegroeid en thuis werd Nederlands gesproken. Ouders werden geïnformeerd over de studie door middel van een brochure en een informatiebrief. Zij hebben toestemming gegeven voor hun deelname en voor het maken van video-opnames tijdens het onderzoek.

Procedure Het onderzoek is opgezet als een tweevoudig 2 x 2 factorieel design. Kinderen werden in de delay-taak aselekt toegewezen aan de experimentele condities rijke ofwel arme stimulus omgeving en attractor 1 (snoepje) ofwel attractor 2 (cadeautje). Tijdens de wachtkamer-taak werden ouders en kinderen tevens aselekt toegewezen aan de experimentele conditie attractor 1 (snoepje) ofwel attractor 2 (cadeautje). Op basis van het verbale gemodelleerd gedrag van de ouders, werden de ouders ingedeeld in twee gelijke groepen: relatief veel vs. relatief weinig verbaal gemodelleerd gedrag.

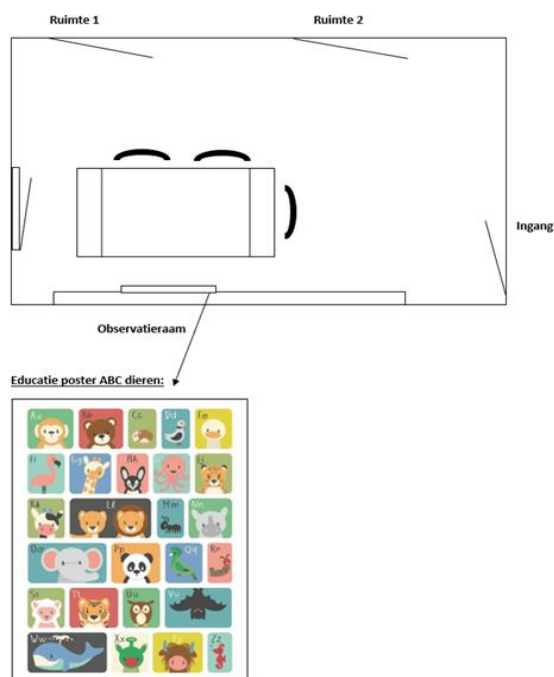
De data zijn verzameld in het laboratorium van het Martinus J. Langeveldgebouw van Universiteit Utrecht. De ontvangst en het afnemen van de taken zijn door Bachelorstudenten van de studie Pedagogische Wetenschappen en door studenten van de

Premaster Orthopedagogiek gedaan. De ouders is vooraf gevraagd een vragenlijst in te vullen over gezinskenmerken, motoriek, en sociale- en temperament-ontwikkeling. Achteraf zijn de ouders geïnformeerd over de gehele procedure van dit onderzoek. Het coderen van de video-opnames is tevens gedaan door de studenten Pedagogische Wetenschappen en studenten premaster Orthopedagogiek.

Verantwoording attractoren De attractoren verschilden in beide taaksituaties. Hiervoor is gekozen om de aandacht en nieuwsgierigheid van het kind in beide situaties te kunnen trekken. Zo lag er in de wachtkamer-taak ofwel als snoep-taak een opengescheurde zak met doosjes rozijnen ofwel als cadeau-taak een dichte mand met cadeautjes. Door de zak bij de snoep-taak enigszins open te scheuren zou de aandacht en nieuwsgierigheid van de proefpersonen getrokken kunnen worden. Een aantrekkelijke dichte mand zou eveneens de aandacht kunnen trekken.

In de delay-taak is bij de snoep-taak gebruik gemaakt van een Katja biggetjes snoepje en bij de cadeau-taak van een flesje bellenblaas, ingepakt in kleurrijk inpakpapier met een lintje eromheen. In de snoep-taak is voor deze attractor gekozen aangezien deze snoepjes herkenbaar zijn en over het algemeen lekker gevonden worden. Daarnaast zal een kleurrijk snoepje de aandacht van het kind trekken. Voor de bellenblaas in aantrekkelijk inpakpapier is gekozen omdat deze een interessante vorm heeft en omdat het kleurrijke papier de aandacht van het kind mogelijk zal trekken. Er is gekozen voor een wellicht minder aantrekkelijke attractor in de wachtkamer-taak dan in de delay-taak, om het kind opnieuw nieuwsgierig te maken naar een nieuwe attractor. Door deze keuzes omtrent de vorm van de attractoren verwachtten wij de nieuwsgierigheid van het kind te kunnen prikkelen.

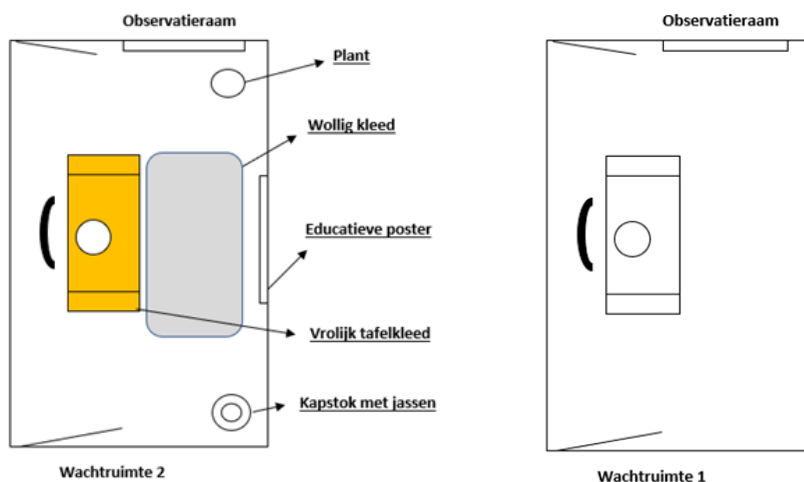
Wachtkamer-taak Ten eerste is de invloed van ouderlijke verbale coping mechanismen op de verbale zelfcontrole van de kinderen onderzocht. Daarom is er een wachtkamer situatie gecreëerd waarin de moeder en het kind geobserveerd en gefilmd werden. Het kind en de opvoeder werden hier ontvangen en hen werd verteld even te wachten tot de proefleider klaar was met het voorbereiden van het onderzoek. Na vijf minuten keerde de proefleider terug naar de wachtkamer. De wachtruimte bestond uit een kamer waarin ouder en kind moesten wachten. In deze ruimte stonden drie stoelen rond een tafel en hing een poster aan de muur. Bij de wachtkamer-taak stond één van de twee soorten attractoren op tafel. Zie figuur 1 voor de weergave van de wachtkamer. Er zijn verder geen aanpassingen gedaan wat betreft het prikkelaanbod in de wachtruimte, omdat deze van zichzelf al voldoende prikkelrijk was. De wachtkamersituatie is opgenomen op video en naderhand gecodeerd.

Figuur 1. Details opzet wachtkamer-taak

Delay of gratification-taak Vervolgens zijn er twee 'delay of gratification'-taken gebruikt om (verbale) zelfcontrole bij het kind te meten in dit onderzoek: een snack-taak en een cadeau-taak. Het kind werd naar een aparte onderzoeksruijnte gebracht om deze taak af te nemen. Aan de opvoeder werd gevraagd te wachten in de wachtkamer, totdat de onderzoeksassistent het kind weer terugbracht. De onderzoeksassistent legde het kind op een vriendelijke wijze uit dat wanneer hij of zij de attractor niet aanraakte gedurende de tijd dat zij weg was, het kind een beloning zou krijgen. Hierna legde zij de attractor voor het kind op tafel. Na één minuut keerde de onderzoeksassistent terug naar de kamer. Het kind werd, onafhankelijk van de prestatie, geprezen met positieve feedback. Als het kind de attractor gedurende deze minuut niet aan had geraakt, kreeg het een beloning, in de vorm van een cadeautje of een snoepje.

Deze taak vond plaats in prikkel variërende omgevingen. Daarom is bij het afnemen van de delay of gratification-taak gebruik gemaakt van twee soorten kamers. De eerste kamer was prikkelarm, met slechts een tafel en een stoel aanwezig voor het kind. De tweede kamer was prikkelrijk, met naast de tafel en de stoel wat planten en een poster over dieren aan de muur. Naast de verschillende omgevingen werd gebruik gemaakt van twee soorten attractoren. De snoep-attractor werd gegeven in de vorm van een Katja biggetjes snoepje en de cadeau-attractor in de vorm van een ingepakt potje bellenblaas. In beide delay-taken lag de attractor 25 centimeter van de rand van de tafel. Alle kinderen zaten op dezelfde soort stoel en aan dezelfde soort tafel, van dezelfde hoogte. Zie figuur 2 voor een weergave van de stimulus variërende experiment ruimtes. De taaksituatie is opgenomen op video en naderhand gecodeerd.

Figuur 2. Details opzet experiment-taak respectievelijk stimulus-rijk en stimulus-arm

Meetinstrumenten en codering

Ouderrapportage Om informatie te verkrijgen over de achtergrond van de participanten, is een korte vragenlijst afgenomen. Deze vragenlijst meet onder andere de grove en fijne motoriek en sociale- en temperament ontwikkeling. Daarnaast geeft het informatie over gezinskenmerken en persoonlijkheidskenmerken van de opvoeder(s). Een voorbeelditem over het gedrag van het kind is: 'Is behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt'. De ouder kon met behulp van een vijfpunts Likertschaal antwoord geven van 1: 'nooit' tot 5: 'altijd'. Een voorbeelditem over temperament is: 'Is snel afgeleid wanneer hij/zij naar een verhaaltje luistert'. Door middel van een zevenpunts Likertschaal kon de ouder antwoord geven van 1: 'nooit' tot 5: 'altijd'. Aan de hand van scores op deze schaal kon het temperament van het kind in kaart worden gebracht. Impulsiviteit is ingedeeld in twee categorieën: hoge impulsiviteit en lage impulsiviteit.

Geobserveerde zelfcontrole De zelfcontrole van het kind is gemeten door een delay-of-gratification taak. Prestaties van de kinderen op de 'delay of gratification'-taak werden gescoord als 'gefaald' wanneer zij de attractor ten minste één keer aan hadden geraakt, voordat de minuut verstreken was.

Modelleergedrag opvoeder Het modelleergedrag van de opvoeder is gecodeerd aan de hand van een codeerschema. Op basis van vijf domeinen: visueel, verbaal, motorisch handen, motorisch hoofd en motorisch hele lichaam, is het modelleergedrag van de opvoeder ten aanzien van het kind ingedeeld. De gedragingen zijn op zowel de opvoeder zelf gericht, als naar het kind toe. Op het moment dat de opvoeder de aandacht van het kind richtte op de attractor, werd dit gecodeerd als gefocust. Wanneer de opvoeder de aandacht van het kind van de attractor weg probeerde te houden, werd dit gecodeerd als afleiden. De laatste categorie is weerhouden, dit werd gecodeerd zodra de opvoeder het

kind aanspoorde om de attractor actief te vermijden. Falen op de taak werd gecodeerd zodra ofwel de opvoeder het kind aanspoorde om de attractor aan te raken, ofwel wanneer de opvoeder de attractor zelf aanraakte of aanbood aan het kind.

Het volledige codeerschema is te vinden in Bijlage A. De video's zijn elke seconde gepauzeerd, waarbij per seconde het gedrag van de opvoeder werd gecodeerd.

Copingstrategieën kind De copingstrategieën van het kind zijn gecodeerd aan de hand van een codeerschema. Op basis van vijf domeinen: visueel, verbaal, motorisch handen, motorisch hoofd en motorisch hele lichaam, zijn de gedragingen van het kind ingedeeld. Wanneer het kind zijn aandacht richtte op de attractor werd dit gecodeerd als gefocust. Op het moment dat het kind zijn aandacht van de attractor weghield, werd dit gecodeerd als afleiden. Een laatste categorie was weerhouden, waarbij het kind actief de attractor vermeed. Falen op de taak werd gecodeerd zodra het kind de attractor aanraakte.

Het volledig codeerschema is te vinden in Bijlage B. De video's zijn elke seconde gepauzeerd, waarbij per seconde het gedrag van het kind werd gecodeerd.

Analyseplan De hoofdvraag in dit onderzoek luidt: 'In hoeverre hebben verbale copingstrategieën invloed op zelfcontrole bij jonge kinderen, en wat is de rol van ouderlijke verbale copingstrategieën hierin?'. Daarnaast trachtten wij de volgende deelvraag te beantwoorden: 'Is er een effect van omgeving op de zelfcontrole van het kind?'. Een exploratieve analyse is uitgevoerd over de vraag 'Is er een effect van attractor op de zelfcontrole van het kind?'. De eenheden in het onderzoek waren kinderen waarbij de zelfcontrole en verbale coping werd gemeten, deze hadden een leeftijd van gemiddeld 38 maanden. De kenmerken in dit onderzoek waren zelfcontrole en verbale copingstrategieën.

In de hoofdvraag is de afhankelijke variabele zelfcontrole met een nominaal meetniveau. De onafhankelijke variabelen zijn de verbale copingstrategieën van het kind en de verbale copingstrategieën ofwel het modelleergedrag van de opvoeder, welke gemeten worden op rationiveau. In beide deelvragen is de afhankelijke variabele tevens zelfcontrole met een nominaal meetniveau. De onafhankelijke variabelen in deze deelvragen zijn omgeving en attractor, die tevens van nominaal meetniveau zijn.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden werden vijf twee-factor ANOVA's uitgevoerd: modelleergedrag x stimulusomgeving, modelleergedrag x attractor, modelleergedrag x verbale coping kind, verbale coping kind x omgeving en verbale coping kind x attractor. Hierbij is het modelleergedrag van de opvoeder op te splitsen in veel vs. weinig verbaal modelleergedrag. Daarnaast wordt impulsiviteit van het kind zoals gemeten in de vragenlijst meegenomen als co-variabele in deze analyses. Impulsiviteit van het kind wordt geschaald in lage impulsiviteit en hoge impulsiviteit.

Resultaten wachttaakvideo's

In deze sectie zullen de resultaten afkomstig van twee observaties van bestaande wachttaakvideo's bij kinderen van drie tot vier jaar besproken worden. Ten eerste zullen

de kwantitatieve uitkomsten gegeven worden en vervolgens zullen de kwalitatieve uitkomsten besproken worden. Ten slotte zal een korte conclusie gegeven worden omtrent de prestaties en het copinggedrag van vijf kinderen op de geobserveerde wachttaken.

Kwantitatieve Uitkomsten In Bijlage C zijn de resultaten van de videocodering van twee kinderen op de 'delay of gratification'-taken weergegeven. Uit tabel 1 blijkt dat tijdens de snack-taak met een observatieperiode van 24 seconden, visueel copinggedrag en motorisch copinggedrag het meest voorkwamen bij kind 1 op kleuterleeftijd. Verbaal copinggedrag kwam bij kind 1 tevens voor bij deze taak, maar slechts 7.1% van de tijd. Kind 1 liet tijdens de snack-taak op het gebied van visuele coping de gedraging "kijkt naar attractor" het meest zien (Bijlage C). Op het gebied van motorische coping was het meeste gedrag tijdens deze taak tevens naar de attractor toe gericht. Daarnaast was het gezicht van het kind twee keer rechts van de attractor gericht.

Verder blijkt uit tabel 1 dat tijdens de cadeau-taak met een totale observatieperiode van 31 seconden, motorisch copinggedrag met 49.9% van de tijd het meest voorkwam bij kind 1. Daarnaast kwam er visueel copinggedrag voor, maar in mindere mate dan bij de snack-taak van kind 1. Ten slotte was er 12.4% van de tijd verbaal copinggedrag te zien.

Kind 2 van peuterleeftijd faalde reeds bij aanvang van de cadeau-taak en liet zodoende geen copinggedrag zien in de totale observatieperiode van 60 seconden, zoals te zien is in tabel 1. Bovendien faalde het kind op alle niveaus beschreven in de tabel in Bijlage B; laag, midden en hoog. De aandacht van kind 2 was gedurende de gehele taak gericht op de attractor (Bijlage C).

Tabel 1

Beschrijvende statistieken wachttakvideo's per gedragsmodaliteit

Gedragsmodaliteit	Kind 1 Snack-taak	Kind 1 Cadeau-taak	Kind 2 Cadeau-taak
Taak fail of pass	Pass	Pass	Fail
Totaal aantal handelingen	14	8	1
Totaal aantal handelingen gecorrigeerd*	35	15.5	1
Visueel			
Aantal handelingen gecorrigeerd*	17.5	5.8	1
Percentage	50%	37.6%	100%
Motorisch			
Aantal handelingen gecorrigeerd*	15	7.7	0
Percentage	42.9%	49.9%	0%
Verbaal			
Aantal handelingen gecorrigeerd*	2.5	1.9	0
Percentage	7.1%	12.4%	0%

Noot. *Gecorrigeerd voor het verschil in gecodeerde tijd tussen kinderen:

Aantal handelingen per minuut = totaal aantal handelingen/totaal gecodeerde tijd x 60.

Kwalitatieve Uitkomsten Opvallend is dat het visuele copinggedrag van kind 1 bij zowel de snack-taak als bij de cadeau-taak voornamelijk gericht leek naar de proefleider toe. Dit is op te maken uit het feit dat de proefleider tijdens de taken rechts van het kind zat en het kind tijdens de taken meerdere malen voor lange perioden naar rechts keek. Bovendien begon het kind te praten terwijl zij naar rechts keek, waar uit op te maken valt dat ook het verbale copinggedrag van kind 1 naar de proefleider gericht was. Tijdens de snack-taak was de aandacht van het kind ongeveer voor de helft van de tijd naar de proefleider toe gericht en voor de rest van de tijd naar de attractor. Tijdens de cadeau-taak was het gedrag van het kind voor bijna de gehele taak gericht naar de proefleider. Het copinggedrag wat kind 1 verder liet zien tijdens beide taken was naar de attractor toe gericht. Zij keek hiernaar toe of ze keek hier vlak langs. Verder zat het kind gedurende beide taken rustig op haar stoel met haar handen onder tafel, zij bewoog slechts haar hoofd. Het grootste verschil in het gedrag van kind 1 tussen de cadeau-taak en de snack-taak is zodoende dat tijdens de snack-taak het meeste gedrag naar de attractor toe was gericht, en tijdens de cadeau-taak het meeste gedrag naar de proefleider toe leek gericht.

De aandacht van kind 2 was gedurende de gehele cadeau-taak gericht op de attractor. De handen van het kind lagen op tafel. Opvallend is dat dit kind zodra de taak begon, meteen de attractor aanraakte, uitpakte en ermee ging spelen. Het kind draaide op zijn stoel en ging vervolgens rondlopen in de kamer. Kind 2 vertoonde zodoende geen copinggedrag tijdens de cadeau-taak

De kinderen verschillen in hun copinggedrag voornamelijk in dat kind 1 tijdens de taken rustig bleef zitten, waar kind 2 veel bewoog, van zijn stoel af ging en ging rondlopen. Daarnaast hield kind 1 de handen tijdens de taken onder tafel, waar kind 2 deze vanaf het begin boven tafel had liggen. Bovendien was het visuele copinggedrag van kind 1 in beide taken met name gericht op de proefleider. Daarentegen was de visuele aandacht van kind 2 geheel gericht op de attractor.

Conclusie Concluderend lijkt de zelfcontrole van kind 1 van kleuterleeftijd goed te zijn ontwikkeld aangezien zij de 'delay of gratification'-taken volbracht en copinggedrag liet zien. Copinggedrag op het visuele en motorische domein bij dit kind de grootste rol te spelen. De zelfcontrole van kind 2 van peuterleeftijd lijkt daarentegen minder goed te zijn ontwikkeld, aangezien hij faalde op de 'delay of gratification'-taak. Wellicht zou gesteld kunnen worden dat het verschil in prestaties op de taken verklaard kan worden doordat de kinderen 12 maanden verschillen in leeftijd. Daarnaast was bij kind 2 geen copinggedrag te zien, wat zou kunnen betekenen hij hier nog geen vaardigheden in heeft opgedaan.

Resultaten Pre-COOL onderzoek

In deze sectie worden resultaten beschreven afkomstig uit het Pre-COOL databestand en betreffen het kern-cohort van 723 kinderen. Er is gekeken naar de scores van kinderen op een 'delay of gratification'-taak op 3, 4 en 5-jarige leeftijd. Hierbij worden

de relaties tussen de zelfcontrole van kinderen in de voorschoolse leeftijd, gemeten met 'delay of gratification' taken, sekse en sociaaleconomische achtergrond onderzocht.

Ten eerste wordt gekeken naar de invloed van de achtergrond van ouders, westers of niet-westers, op de prestaties van de kinderen op de wachttaken. Daarnaast wordt onderzocht of het opleidingsniveau van de ouders samenhangt met de prestaties van het kind op de wachttaken. Bovendien wordt de invloed van sekse geïncorporeerd in de analyses. Hiermee trachten wij de vraag: 'Verschillen jonge kinderen op hun wachttakprestaties gecontroleerd voor niet-westerse achtergrond, opleiding ouders en sekse?' te beantwoorden. De 'delay of gratification'-taken zijn afgenomen door getrainde onderzoeksassistenten. De achtergrondkenmerken van de kinderen zijn gebaseerd op een schriftelijke vragenlijst voor ouders. Ouders die weinig tot geen Nederlands spraken zijn geïnterviewd door getrainde assistenten.

Beschrijvende statistieken In tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken te vinden voor de onderzochte variabelen. De tabel geeft het aantal waarnemingen per variabele weer, ook als percentage van de totale steekproefgrootte, de gemiddelde score M en de standaardafwijking SD op de wachttaken van de verschillende meetmomenten.

Tabel 1.

Gemiddelden en standaarddeviaties van de scores op de wachttaken per meetmoment, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

	N kinderen (%)	Meetmoment 1		Meetmoment 2		Meetmoment 3		Skewness	Kurtosis
		M	SD	M	SD	M	SD		
Totale steekproef	723	0.76	0.43	0.86	0.35	0.86	0.35	-1.23	-0.49
Achtergrond ouders	641							0.96	-1.08
Westers	459 (64%)	0.73	0.42	.84	.37	.91	.21		
Niet-westers	182 (25%)	0.77	0.44	.87	.34	.85	.35		
Opleiding moeder	618							-0.30	-1.14
Max vmbo	125 (17%)	0.69	0.04	0.88	0.03	0.90	0.03		
Havo, mbo	259 (36%)	0.77	0.03	0.84	0.02	0.89	0.02		
Vwo, hbo, wo	234 (32%)	0.79	0.03	0.90	0.02	0.81	0.02		
Opleiding vader	590							-0.23	-1.21
Max vmbo	132 (18%)	0.67	0.04	0.86	0.03	0.90	0.03		
Havo, mbo	245 (34%)	0.77	0.03	0.85	0.02	0.86	0.02		
Vwo, hbo, wo	213 (30%)	0.78	0.03	0.90	0.03	0.84	0.03		

Sekse*	717							-0.09	-1.99
Meisje	376 (52%)	0.79	0.03	0.92	0.02	0.91	0.02		
Jongen	341 (47%)	0.71	0.03	0.82	0.02	0.82	0.02		

Noot. *De variabele 'sekse' heeft verschillende, licht afwijkende waarden door missing values.

Uit de data blijkt dat er opvallend veel missende waarden zijn voor de variabelen achtergrond ouders, opleiding vader en opleiding moeder. Daarnaast valt op dat er meer dan twee keer zoveel kinderen met een westerse achtergrond geïnccludeerd zijn dan kinderen met een niet-westerse achtergrond. Door dit relatief kleine aantal kinderen met een niet-westerse achtergrond ontstaat er minder power om effecten van niet-westerse achtergrond te ontdekken. De kans op een fout van de tweede soort stijgt zodoende: een mogelijk significant effect wordt wellicht niet ontdekt omdat de steekproef klein is.

Assumpties Alle achtergrondvariabelen zijn normaal verdeeld, met de waarden voor skewness en kurtosis binnen het interval -2 tot 2. Aan de assumptie van Sphericiteit is echter niet voldaan ($p = .16$). Om deze reden worden de resultaten van de Greenhouse-Geisser test als uitgangspunt genomen. De waarden achter Greenhouse-Geisser verschillen nagenoeg niet met de waarden achter Sphericiteit.

Analyses In tabel 2 zijn de resultaten van de uitgevoerde ANOVA's voor herhaalde metingen te vinden met afhankelijke variabele wachtttaakprestatie. De F-ratio, de significantie p en de partial η^2 voor de hoofdeffecten en interactie-effecten van de variabelen zijn weergegeven.

Tabel 2.

Resultaten uit de ANOVA's voor herhaalde metingen met afhankelijke variabele wachtttaakprestatie

	<i>F</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>p</i>	<i>Partial η^2</i>
Meetmoment*	16.1	1.95	1056	.001	.03
Achtergrond ouders	0.17	1	528	.68	.00
Opleiding moeder	0.09	2	509	.92	.00
Opleiding vader	0.69	2	488	.50	.00
Sekse*	26.70	1	528	.001	.05
Meetmoment*achtergrond ouders	2.60	1.95	1056	.08	.01
Meetmoment*opleiding moeder	4.02	3.91	994.07	.00	.02
Meetmoment*opleiding vader	2.84	3.91	955.02	.02	.01
Meetmoment*sekse	0.16	1.95	1056	.85	.00

Achtergrond ouders*sekse	3.95	1	528	.06	.01
Opleiding moeder*sekse	.04	2	509	.96	.00
Opleiding vader*sekse	1.20	2	488	.30	.01
Meetmoment*achtergrond ouders*sekse	0.95	2	1056	.39	.00
Meetmoment*opleiding moeder*sekse	0.45	3.91	994.07	.77	.00
Meetmoment*opleiding vader*sekse	1.17	3.91	955.03	.32	.01

Noot. *De hoofdeffecten van 'meetmoment' en 'sekse' en het interactie-effect 'meetmomenten*sekse' hebben verschillende, licht afwijkende waarden tussen analyses door missing values.

Achtergrond ouders Uit de meerweg ANOVA voor herhaalde metingen blijkt dat er een significant hoofdeffect van meetmomenten bestaat $F(1.95, 1056) = 16.1, p = .001$, partial $\eta^2 = .03$. De èta-squared laat zien dat het effect klein is. Prestaties op de wachttaken waren significant hoger op 5-jarige leeftijd ($M = 0.87, SD = 0.34$) dan op 3-jarige leeftijd ($M = 0.76, SD = 0.43$). Daarnaast wordt er geen significant hoofdeffect gevonden van de achtergrond van de ouders, zowel westers als niet-westers. $F(1, 528) = 0.17, p = .68$, partial $\eta^2 = .00$. Er wordt tevens geen significant interactie-effect gevonden van meetmomenten en achtergrond ouders $F(1.95, 1056) = 2.60, p = .08$, partial $\eta^2 = .01$.

Er is sprake van een significant hoofdeffect van sekse $F(1, 528) = 26.70, p = .001$, partial $\eta^2 = .05$. De èta-squared laat zien dat het een medium effect is. Prestaties op de wachttaken waren significant hoger bij meisjes ($M=0.88, SD=.02$) dan bij jongens ($M = 0.77, SD = 0.02$). Het interactie-effect van meetmomenten en sekse is niet significant $F(1.95, 1056) = 0.16, p = .85$, partial $\eta^2 = .00$. Daarnaast is er geen sprake van een significant interactie-effect van achtergrond ouders en sekse $F(1, 528) = 3.95, p = .06, \eta^2 = .01$. Ten slotte toont de analyse dat er tevens geen interactie-effect bestaat van meetmoment, achtergrond ouders en sekse $F(2, 1056) = 0.95, p = .39$, partial $\eta^2 = .00$.

Opleiding moeder Uit de resultaten van de ANOVA blijkt opnieuw dat een significant hoofdeffect van meetmoment bestaat $F(1.95, 994.07) = 17.53, p = .00$, partial $\eta^2 = 0.03$. Prestaties op de wachttaken waren significant hoger op 5-jarige leeftijd ($M = 0.87, SD = 0.02$) dan op 3-jarige leeftijd ($M = 0.77, SD = 0.02$), maar de èta-squared laat zien dat dit een klein effect is. Er wordt geen significant hoofdeffect van opleiding moeder gevonden $F(2, 509) = 0.09, p = .92$, partial $\eta^2 = .00$. Een significant interactie-effect van meetmoment en opleiding moeder wordt echter wel ontdekt $F(3.91, 994.07) = 4.02, p = .00$, partial $\eta^2 = .02$. Uit de gemiddelden blijkt dat kinderen van wie de moeder vwo heeft gevolgd op meetmoment 1 hoger scoren ($M = 0.79, SD = 0.03$) dan kinderen van wie de moeder vmbo ($M = 0.69, SD = 0.04$) of havo ($M = 0.77, SD = 0.03$) hebben gevolgd. Op meetmoment 2 scoren kinderen van wie de moeder vwo heeft gevolgd ($M = 0.90, SD =$

0.02) tevens hoger dan zowel kinderen van wie de moeder vmbo ($M = 0.88$, $SD = 0.03$) als havo ($M = 0.84$, $SD = 0.02$) heeft gevolgd. Echter, op meetmoment 3 scoren kinderen van wie de moeder vmbo heeft gevolgd hoger ($M = 0.90$, $SD = 0.03$) dan zowel kinderen van wie de moeder havo ($M = 0.89$, $SD = 0.02$) als vwo ($M = 0.81$, $SD = 0.02$) heeft gevolgd. De η^2 van .02 laat zien dat dit een klein effect is.

Bovendien toont de analyse een significant hoofdeffect van sekse $F(1, 509) = 17.67$, $p = .00$, partial $\eta^2 = .03$, waarbij meisjes ($M = 0.88$, $SD = 0.02$) significant hoger scoorden dan jongens ($M = 0.78$, $SD = 0.02$), de η^2 toont dat dit tevens een klein effect is. Er wordt geen significant interactie-effect van opleiding moeder en sekse gevonden, $F(2, 509) = 0.04$, $p = .96$, partial $\eta^2 = .01$. Verder wordt geen significant interactie-effect van meetmoment en sekse gevonden, $F(1.95, 994.07) = 0.03$, $p = .97$, partial $\eta^2 = .00$. Ten slotte is er geen sprake van een significant interactie-effect van meetmoment, opleiding moeder en sekse $F(3.91, 994.07) = 0.45$, $p = .77$, partial $\eta^2 = .00$.

Opleiding vader Uit de resultaten van de ANOVA blijkt een significant hoofdeffect van meetmoment $F(1.96, 955.03) = 20.93$, $p = .00$, partial $\eta^2 = 0.04$. Prestaties op de wachttaken waren significant hoger op 5-jarige leeftijd ($M = 0.87$, $SD = 0.02$) dan op 3-jarige leeftijd ($M = 0.76$, $SD = 0.02$). De partial η^2 van .04 toont dat dit een klein effect is. Er wordt geen significant hoofdeffect van opleiding van vader gevonden $F(2, 488) = 0.69$, $p = .50$, partial $\eta^2 = .00$. Een significant interactie-effect van meetmoment en opleiding van vader wordt wel gevonden, $F(3.91, 955.02) = 2.84$, $p = .02$, partial $\eta^2 = .01$. Wanneer de gemiddelden bekeken worden blijkt dat kinderen van wie de vader vwo heeft gevolgd op meetmoment 1 hoger scoren ($M = 0.78$, $SD = 0.03$) dan kinderen van wie de vader vmbo ($M = 0.67$, $SD = 0.04$) of havo ($M = 0.77$, $SD = 0.03$) hebben gevolgd. Op meetmoment 2 scoren kinderen van wie de vader vwo heeft gevolgd ($M = 0.90$, $SD = 0.03$) tevens hoger dan zowel kinderen van wie de vader vmbo ($M = 0.86$, $SD = 0.03$) als havo ($M = 0.85$, $SD = 0.02$) heeft gevolgd. Echter, op meetmoment 3 scoren kinderen van wie de vader vmbo heeft gevolgd hoger ($M = 0.90$, $SD = 0.03$) dan zowel kinderen van wie de vader havo ($M = 0.86$, $SD = 0.02$) als vwo ($M = 0.84$, $SD = 0.03$) heeft gevolgd. De η^2 van .01 laat zien dat dit een klein effect is.

Verder is er sprake van een significant hoofdeffect van sekse, $F(1, 488) = 14.26$, $p = .00$, partial $\eta^2 = .03$. Prestaties van meisjes waren significant hoger ($M = .87$, $SD = .01$) dan van jongens ($M = 0.79$, $SD = 0.02$), de η^2 toont een klein effect. Er wordt geen significant interactie-effect van opleiding vader en sekse gevonden, $F(2, 488) = 1.20$, $p = .30$, partial $\eta^2 = .01$. Verder wordt geen significant interactie-effect van meetmoment en sekse gevonden $F(1.99, 955.03) = 0.04$, $p = .96$, partial $\eta^2 = .00$. Ten slotte blijkt uit de analyses geen significant interactie-effect van meetmoment, opleiding vader en sekse $F(3.91, 955.03) = 1.17$, $p = .32$, partial $\eta^2 = .01$.

Conclusie Uit de resultaten komt naar voren dat kinderen op 5.5-jarige leeftijd beter scoren op de wachttaken dan op jongere leeftijd. Daarnaast presteren meisjes beter op deze taken dan jongens. Deze bevinding is in overeenstemming met eerder uitgevoerd onderzoek. Zo vonden Hong, Doan, Lopez en Evans (2017) dat op negenjarige leeftijd meisjes beter presteren op 'delay of gratification'-taken dan jongens. Dit verschil in prestaties zou deels verklaard kunnen worden door de verschillen in temperament tussen jongens en meisjes die blijken uit verschillende onderzoeken. Zo hebben onder andere Gagne, Miller en Goldsmith (2013) beschreven dat jonge meisjes op specifieke temperaments-domeinen zoals 'inhibitory control' hoger scoren dan jongens. 'Inhibitory control' wordt gezien als het vermogen om impulsen te onderdrukken (Gagne et al., 2013). Dit zou kunnen betekenen dat bij meisjes de 'cool'-systemen in de hersenen beter ontwikkeld zijn, aangezien deze een rol spelen bij het onderdrukken van de emotionele, impulsieve processen (Mischel, 2014). Een hogere mate van 'inhibitory control' zou zo de verschillen in zelfcontrole tussen meisjes en jongens kunnen verklaren.

Uit de analyses blijkt dat een westerse of niet-westerse achtergrond van ouders geen effect heeft op de prestatie van kinderen op een wachttak. Deze bevinding is niet consistent met de bestaande, uiteenlopende literatuur over dit onderwerp. Zo komt uit de studie van Lamm en collega's (2018) naar voren dat niet-westerse (Kameroense plattelands-) kinderen beter presteren op de 'delay of gratification'-taak dan westerse (Duitse) kinderen op een leeftijd van vier jaar. Dit kan te maken hebben met de verschillende socialisatiestrategieën die moeders in beide culturen hanteren. Zo leggen Kameroense moeders vooral nadruk op respect, gehoorzaamheid en harmonie, waar Duitse moeders zich richten op het ontwikkelen van psychologische autonomie: ontwikkeling van persoonlijke interesses en het uiten van individuele voorkeuren (Lamm et al., 2018). Deze achtergrondverschillen zouden mogelijk de verschillende prestaties van deze kinderen op de 'delay of gratification'-taak verklaren. In tegenstelling tot de studie van Lamm en collega's (2018) blijkt uit de studie van Rotenberg & Mayer (1990) dat ondanks dat de ontwikkeling van uitstel van gratificatie een cross-cultureel fenomeen lijkt, inheemse Ojibwa kinderen dit minder tonen dan witte kinderen. Dit betekent dat kinderen met een niet-westerse achtergrond minder goed presteren op 'delay of gratification'-taken.

De resultaten van de huidige studie lijken dus niet in lijn met de bestaande literatuur. Doordat er meer kinderen van ouders met een westerse achtergrond zijn geïnccludeerd, bestaat de kans op een type twee fout. Op het moment dat er meer kinderen waarvan de ouders een niet-westerse achtergrond hebben worden geïnccludeerd, zou men deze conclusie met meer zekerheid kunnen trekken.

Opvallend is het effect van opleidingsniveau van de moeder en vader op de wachttak-prestaties van de kinderen. Op jonge leeftijd, 3 jaar, presteren de kinderen van

wie de moeder een vwo-achtergrond heeft beter dan kinderen van moeders met een vmbo- of een havo-achtergrond. Dit is in overeenstemming met eerder onderzoek dat aantoonde dat kinderen van wie de ouders een hoger opleidingsniveau hebben bijvoorbeeld een betere cognitieve ontwikkeling hebben (González et al., 2020). De 'cool'-systemen om impulsen te onderdrukken zouden wellicht beter ontwikkeld kunnen zijn waardoor zij over een hogere mate van zelfcontrole beschikken. Echter, op 5-jarige leeftijd scoren de kinderen van wie de moeder een vmbo-achtergrond heeft juist hoger dan de kinderen van moeders met een vwo- of havo-achtergrond. Ditzelfde effect is te vinden voor het opleidingsniveau van de vader op de scores van kinderen op de wachttaken. Dit opvallende verschil in effect van opleidingsniveau zou wellicht te maken kunnen hebben met verschillende opvoedstijlen die ouders hanteren, wat in de discussie verder uitgewerkt zal worden. Meer onderzoek zal nodig zijn naar de relaties tussen opleidingsniveau van de ouders en zelfcontrole van jonge kinderen om hier eenduidige conclusies over te kunnen trekken.

Discussie

Het doel van deze studie was om een algemeen beeld te schetsen van hoe zelfcontrole bij jonge kinderen tot stand komt, hoe opvoeders hier invloed op kunnen hebben en eventuele conceptuele en methodologische problemen aan het licht te brengen. Zelfcontrole in de vroege kindertijd lijkt een cruciale rol in te nemen in de latere ontwikkeling van een individu. Zo blijkt inadequate zelfcontrole op jonge leeftijd een voorspeller te zijn voor bijvoorbeeld werkeloosheid en risicovolle gedragingen in de adolescentie (Duckworth et al., 2013; Moffit et al., 2011). Zelfcontrole wordt gemeten door 'delay-of-gratification'-taken (Beran, 2018). De prestaties op deze taken in de kindertijd blijken eveneens latere mentale en fysieke ontwikkeling te voorspellen (Mischel et al., 2011).

Mischel (2014) beschrijft dat zelfcontrole tot stand komt door 'hot' en 'cool' systemen in de hersenen. Bij 'delay of gratification'-taken worden 'hot' systemen; emotionele en onbewuste processen, geactiveerd die onderdrukt moeten worden door 'cool' systemen; cognitieve en reflectieve processen. De interactie van deze twee systemen vormt hoe kinderen omgaan met verleidingen, ofwel hoe zij tot zelfcontrole komen (Metcalf & Mischel, 1999; Mischel, 2014). De werking van 'cool' systemen komt onder andere tot uiting in het gebruik van motorische, visuele en verbale strategieën (zie o.a. Manfra et al., 2014; Mulder et al., 2019). In het leren van controleren van gedrag door het gebruik van deze strategieën is een belangrijke rol weggelegd voor de opvoeder. Zo kan bijvoorbeeld naast het eigen copinggedrag van de opvoeder, het aangaan van actieve interactie met het kind invloed hebben op de coping van het kind (zie o.a. Gaylord-Harden et al., 2013; Russel et al., 2013). Dit sluit aan bij het principe van 'modelling' wat door Bandura (1971) beschreven wordt, waaruit blijkt dat kinderen nieuwe gedragingen aanleren door gedrag van anderen te observeren. Copinggedrag zoals gezien bij de

opvoeder zou het kind zich zodoende kunnen toe-eigenen. Samenvattend zouden motorische, visuele en verbale strategieën en copinggedrag van de opvoeder een rol kunnen spelen bij het ontwikkelen van zelfcontrole bij jonge kinderen.

Door de gevolgen van de coronacrisis is het niet mogelijk geweest om het onderzoek zoals beschreven in de methoden uit te voeren. De resultaten bestaan dus uit een combinatie van observaties van reeds bestaande wachttaakvideo's en de analyse van een dataset van een bestaand onderzoek. Deze bevindingen en conclusies zullen gedeeld worden en uiteindelijk zal een algemeen beeld geschetst worden omtrent het begrip zelfcontrole, waarbij tevens conceptuele en methodologische kwesties naar voren gebracht zullen worden.

Wachttaakvideo's Video-observaties zijn uitgevoerd om copingstrategieën die jonge kinderen gebruiken bij de totstandkoming van zelfcontrole te onderzoeken. De belangrijkste conclusie voortkomend uit de video-observaties lijkt dat kinderen op oudere leeftijd over een betere zelfcontrole lijken te beschikken dan jongere kinderen. Daarnaast lijkt met name een combinatie van motorisch en visueel copinggedrag de grootste rol te spelen in het tot stand komen van zelfcontrole. Deze gedragingen zijn vooral gericht op het zoeken van afleiding van de attractor. Ten slotte lijkt verbaal copinggedrag voornamelijk gericht naar personen die zich in de testruimte bevinden.

Een beduidende tekortkoming voortkomend uit de video-observaties lijkt het feit dat de onderzoeksassistent zich tijdens de wachttaken in dezelfde ruimte bevond als het kind. Het gedrag van een aantal kinderen leek het merendeel van de tijd gericht naar de onderzoeksassistent toe, waardoor een eventuele invloed van de aanwezigheid van deze onderzoeksassistent niet uitgesloten kan worden. Bovendien zijn de wachttaken bij de kinderen niet allemaal afgenomen in een gestandaardiseerde, neutrale testsituatie. Aangezien stimuli in de taakomgeving mogelijk van invloed zijn bij het zoeken van afleiding (O'Leary & Dubey, 1979), zijn de resultaten voortkomend uit de observaties mogelijk moeilijk te vergelijken of te generaliseren naar de populatie. Ten slotte is de omvang van de steekproef erg klein, waardoor eveneens onzeker is of de resultaten te generaliseren zijn. Samenvattend valt dus te betwijfelen of de conclusies die getrokken worden uit de observaties van de wachttaken representatief zijn.

Data-analyses Meerdere analyses over een grote dataset voortkomend uit onderzoek naar prestaties op wachttaken bij jonge kinderen zijn uitgevoerd. De relaties met verschillende achtergrondkenmerken zijn geanalyseerd om een beeld te schetsen omtrent variabelen die mogelijk een rol spelen bij het presteren op wachttaken. Er zijn verschillende conclusies te trekken uit de analyses. Ten eerste blijkt dat kinderen op vijfjarige leeftijd beter scoren op de wachttaken dan jongere kinderen. Zelfcontrole lijkt dus te verbeteren naarmate kinderen ouder worden. Daarnaast blijkt dat sekse van invloed is op de prestaties: meisjes presteren beter dan jongens. Dit verschil zou verklaard kunnen worden

door de invloed van temperament op 'delay of gratification'-taken. Bij jonge meisjes zou namelijk het temperaments-domein 'inhibitory control', ofwel het vermogen om impulsen te onderdrukken, beter ontwikkeld zijn dan bij jongens (Gagne et al., 2013). Hieruit blijkt dat de 'cool'-systemen in de hersenen van meisjes mogelijk beter ontwikkeld zijn waardoor zij tot een betere zelfcontrole kunnen komen. Echter, meer onderzoek is nodig naar de specifieke invloed en werking van temperament op zelfcontrole om eenduidige conclusies te kunnen trekken.

Verder blijkt dat de migratieachtergrond van ouders geen invloed heeft op de prestaties van kinderen op wachttaken. Deze bevinding is niet consistent met de bevindingen van eerdere onderzoeken. Zo vinden bijvoorbeeld Lamm en anderen (2018) dat niet-westerse kinderen hoger scoren op 'delay of gratification'-taken dan westerse kinderen. Daarentegen zijn er ook studies die aantonen dat westerse kinderen hoger scoren op deze taken dan niet-westerse kinderen (Rotenberg & Mayer, 1990). Door inconsistente resultaten in de literatuur is niet duidelijk wat de invloed is van migratieachtergrond op zelfcontrole van kinderen. Echter, in het huidige onderzoek is de kans op een type-twee fout aanwezig aangezien er relatief weinig kinderen van ouders met een niet-westerse achtergrond zijn geïnccludeerd in de steekproef. Vervolgonderzoek zou zich zodoende moeten richten op het verkrijgen van een steekproef met een gelijke verhouding aan kinderen met westerse en niet-westerse migratieachtergrond om betrouwbaardere conclusies te kunnen trekken.

Ten slotte blijkt zich een opvallend effect van opleidingsniveau van vader en moeder op de wachttak-prestaties van de kinderen voor te doen. Zo scoren kinderen op driejarige leeftijd van wie de moeder of vader een vwo-achtergrond heeft beter dan kinderen van wie de moeder of vader een vmbo- of havo-achtergrond heeft. Dit is in overeenstemming met eerder onderzoek wat aantoont dat kinderen van ouders met een hoger opleidingsniveau bijvoorbeeld beter cognitief ontwikkeld zijn (González et al., 2020). Een betere cognitieve ontwikkeling zou wellicht kunnen wijzen op een betere ontwikkeling van 'cool'-systemen wat bijdraagt aan de totstandkoming van zelfcontrole (Metcalf & Mischel, 1999). Echter, op vijfjarige leeftijd scoren kinderen van wie de moeder of vader een vmbo-achtergrond heeft hoger dan kinderen van wie de moeder of vader een vwo- of havo-achtergrond heeft. Op jongere leeftijd lijkt zelfcontrole van kinderen dus beter wanneer hun ouders een hoger opleidingsniveau hebben gevolgd. Op latere leeftijd lijken kinderen een betere zelfcontrole te hebben wanneer hun ouders een lager opleidingsniveau hebben gevolgd.

Deze discrepantie in effect van opleidingsniveau is wellicht te verklaren door de verschillende opvoedingsstijlen die ouders hanteren. Eerder onderzoek heeft namelijk aangetoond dat een hoger opleidingsniveau van de ouders is gerelateerd aan meer gebruik van een autoritatieve opvoedingsstijl (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi, & Pulkkinen, 1999). Een autoritatieve opvoedingsstijl is met name gericht op het aanmoedigen van

autonomie en individualiteit in het kind (Baumrind, 1971). Onderzoek heeft aangetoond dat er een relatie is tussen een hogere mate van autonomie bevorderen door de moeder en de kwaliteit van hechting tussen moeder en kind (Whipple, Bernier, & Mageau, 2011). Een goede hechting tussen moeder en kind is nodig voor een veilige basis voor het kind om te exploreren (Ainsworth, 1985). Zodoende, wanneer ouders een hoger opleidingsniveau hebben gevolgd zou het gedrag van het kind door deze processen meer gericht kunnen zijn op exploreren van de omgeving, wat zou kunnen verklaren waarom deze kinderen op latere leeftijd eerder falen op de wachttaken. Deze bevinding is ook te relateren aan de bevindingen voortkomend uit de video-observaties. Zoals te zien in Bijlage C is een groot deel van het gedrag van de geobserveerde kinderen gericht op het kijken naar de attractor. Dit zou kunnen wijzen op een bepaalde nieuwsgierigheid die kinderen bezitten om onbekende dingen te ontdekken door ernaar te kijken. De vraag hieruit voortkomend is of het gluren naar de attractor bij deze wachttaken een juiste meting is van een falende zelfcontrole in kinderen, of dat dit falen slechts voortkomt uit de neiging om te exploreren. Meer onderzoek zal zodoende nodig zijn naar de relaties tussen opleidingsniveau van de ouders en zelfcontrole van jonge kinderen om eenduidige conclusies te kunnen trekken.

Een sterk punt aan de geanalyseerde dataset lijkt de omvang van de steekproef. Deze omvat circa vijfhonderd kinderen, waardoor de power van het onderzoek erg hoog is. De kans op het vinden van een werkelijk effect is dus hoog en hierdoor lijkt ook de generaliseerbaarheid van de resultaten sterk te zijn. Bovendien betreft het een longitudinaal onderzoek, wat eveneens de betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid van de resultaten vergroot. Daarentegen lijkt de vergelijkbaarheid van deze resultaten met resultaten uit andere onderzoeken wel in het geding te komen. In de analyses is bij de prestaties op de wachttaken 'falen' namelijk gerapporteerd als gluren of kijken naar de attractor. In de meeste andere onderzoeken (zie o.a. Mulder et al., 2019) wordt 'falen' gerapporteerd als het aanraken van de attractor, zo ook bij de videocoderingen in dit huidige onderzoek. Er bestaat dus een verschil in definiëring van concepten zowel binnen dit onderzoek als tussen deze en andere onderzoeken, waardoor resultaten wellicht niet geheel representatief of vergelijkbaar zijn.

Aanbevelingen Voortkomend uit de resultaten van dit onderzoek kan een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek naar zelfcontrole bij jonge kinderen gegeven worden. Ten eerste zou het gebruik van gestandaardiseerde testsituaties bij het afnemen van 'delay of gratification'-taken wenselijk zijn om resultaten te verkrijgen die onderling vergeleken kunnen worden. Zo zou er gebruik gemaakt kunnen worden van een ruimte met een minimaal aanbod aan externe stimuli die het gedrag van het kind eventueel zouden kunnen beïnvloeden. Ook zouden de kinderen op een stoel van dezelfde hoogte en aan een tafel van dezelfde hoogte moeten zitten, om uit te sluiten dat deze factoren invloed

hebben op het gedrag van het kind. Daarnaast zou aangeraden worden dat de onderzoeksassistent zich tijdens het afnemen van het onderzoek niet in de testruimte bevindt, om eveneens een zo neutraal mogelijke omgeving te creëren. Ten slotte zou de duur van de wachttaak voor alle kinderen even lang moeten zijn om de resultaten met meer betrouwbaarheid te kunnen vergelijken.

Daarnaast lijkt meer onderzoek naar de rol van verbaal copinggedrag bij de totstandkoming van zelfcontrole nodig. Uit een aantal studies blijkt dat dit gedrag bij kan dragen aan de prestaties op 'delay of gratification'-taken (bijvoorbeeld Manfra et al., 2014), maar de wijze waarop blijft tot nu toe onduidelijk. Bovendien is het wenselijk om de conceptualisatie van begrippen zoals 'falen' op de wachttaken te verduidelijken en consistent te houden tussen onderzoeken. Door dit te realiseren, worden onderzoeken vergelijkbaar en kunnen conclusies met meer zekerheid getrokken worden waardoor ook de kans op generaliseerbaarheid naar de populatie verhoogd wordt.

Verder zou in de toekomst aandacht geschonken kunnen worden aan de verhouding tussen kinderen van ouders met een westerse- of niet westerse achtergrond in de steekproef. Hierdoor wordt de kans op een type 2 fout vermeden en kan duidelijkheid geschept worden over de rol van de etnische achtergrond van ouders in de ontwikkeling van zelfcontrole bij jonge kinderen. Tot slot zou toekomstig onderzoek de rol die het opleidingsniveau van de ouders speelt in het ontwikkelen van zelfcontrole in beschouwing kunnen nemen, in acht nemend de opvallende resultaten die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen.

Conclusie De bevindingen van de huidige studie wijzen erop dat het gebruik van met name motorische en visuele copingstrategieën een belangrijke rol spelen bij de totstandkoming van zelfcontrole bij jonge kinderen. Interventies gericht op het verbeteren van zelfcontrole bij kinderen zouden zich moeten richten op het gebruik van deze strategieën. De rol van verbaal copinggedrag blijft daarentegen onduidelijk, meer onderzoek hiernaar zal nodig zijn om te ondervinden of dit een effectieve strategie kan zijn bij de totstandkoming van zelfcontrole. Bovendien lijkt het opleidingsniveau van opvoeders een rol te spelen in deze relatie, maar de wijze waarop blijft tot nu toe tevens onduidelijk. Om risicogroepen te kunnen identificeren en eventuele interventies te kunnen implementeren is vervolgonderzoek nodig naar copinggedrag bij jonge kinderen en de rol van opvoeders hierin.

Literatuur

- Ainsworth, M. D. S. (1985). Patterns of infant-mother attachment: Antecedents and effects on development. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, *61*, 771-791.
- Aunola, K., Nurmi, J., Onatsu-Arvilommi, T., & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*, *40*, 307-317. doi:10.1111/1467-9450.404131
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York, NY: General Learning Press
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, *4*, 1-103. doi:10.1037/h0030372
- Beran, M. J. (2018). *Self-control in animals and people*. London, England: Academic Press
- Duckworth, A. L., Tsukayama, E., & Kirby, T. A. (2013). Is it really self-control? Examining the predictive power of the delay of gratification task. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *39*, 843-855. doi:10.1177/0146167213482589
- Gagne, J. R., Miller, M. M., & Goldsmith, H. H. (2013). Early -but modest- gender differences in focal aspects of childhood. *Personality and Individual Differences*, *55*, 95-100. doi:10.1016/j.paid.2013.02.006
- Gaylord-Harden, N. K., Elmore, C. A., & Montes de Oca, J. (2013). Maternal parenting behaviors and child coping in African American families. *Journal of Family Psychology*, *27*, 607-617. doi:10.1037/a0033414
- González, L., Cortés-Sanchoa, R., Murciaa, M., Ballestera, F., Rebagliatoa, M., & Rodríguez-Bernal, C. L. (2020). The role of parental social class, education and unemployment on child cognitive development. *Gaceta Sanitaria*, *34*, 51-60. doi:10.1016/j.gaceta.2018.07.014
- Hartig, M., & Kanfer, F. H. (1973). The role of verbal self-instructions in children's resistance to temptation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *25*, 259-267. doi:10.1037/h0033938
- Hofmann, W., Friese, M., & Strack, F. (2009). Impulse and self-control from a dual systems perspective. *Perspectives on Psychological Science*, *4*, 162-176. doi:10.1111/j.17456924.2009.01116.x.
- Hofmann, W., Schmeichel, B. J., & Baddeley, A. D. (2012). Executive functions and self-regulation. *Trends in Cognitive Sciences*, *16*, 174-180. doi:10.1016/j.tics.2012.01.006
- Hong, F., Doan, S. N., Lopez, A., & Evans, G. W. (2017). Relations among temperament, self-regulatory strategies and gender in predicting delay of gratification. *Frontiers in Psychology*, *8*, 1-10. doi:10.3389/fpsyg.2017.01925

- Imuta, K., Hayne, H., & Scarf, D. (2014). I want it all and I want it now: Delay of gratification in preschool children. *Developmental Psychobiology*, *56*, 1541-1552. doi:10.1002/dev.21249
- Lamm, B., Keller, H., Teiser, J., Gudi, H., Yovsi, R. D., Freitag, C., ... Lohaus, A. (2018). Waiting for the second treat: Developing culture-specific modes of self-regulation. *Child Development*, *89*, 261-277. doi:10.1111/cdev.12847
- Manfra, L., Davis, K. D., Ducenne, L., & Winsler, A. (2014). Preschoolers' motor and verbal self-control strategies during a resistance-to-temptation task. *The Journal of Genetic Psychology*, *175*, 332-345. doi:10.1080/00221325.2014.917067
- Metcalfe, J., & Mischel, W. (1999). A hot/cool-system analysis of delay of gratification: Dynamics of willpower. *Psychological Review*, *106*, 3-19. doi:10.1037/0033-295X.106.1.3
- Mischel, W., Ayduk, O., Berman, M. G., Casey, B. J., Gotlib, I. H., Jonides, J., ... Shoda, Y. (2011). 'Willpower' over the life span: Decomposing self-regulation. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, *6*, 252-256. doi:10.1093/scan/nsq081
- Mischel, W. (2014). *The marshmallow test: Understanding self-control and how to master it*. New York, NY: Random House.
- Moffit, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *108*, 2693-2698. doi:10.1073/pnas.1010076108
- Mulder, H., Ravenswaaij, H. van, Verhagen, J., Moerbeek, M., & Leseman, P. P. M. (2019). The process of early self-control: An observational study in two- and three-year-olds. *Metacognition and Learning*, *14*, 239-264. doi:10.1007/s11409-019-09199-3
- O'Leary, S. G., & Dubey, D. R. (1979). Applications of self-control procedures by children: A review. *Journal of Applied Behavior Analysis*, *12*, 449-465. doi:10.1901/jaba.1979.12-449
- Putnam, S. P., Spritz, B. L., & Stifter, C. A. (2002). Mother-child coregulation during delay of gratification at 30 months. *Infancy*, *3*, 209-225. doi:10.1207/S15327078IN0302_6
- Razza, R. A., & Raymond, K. (2013). Associations among maternal behaviour, delay of gratification, and school readiness across the early childhood years. *Social Development*, *22*, 180-196. doi:10.1111/j.1467-9507.2012.00665.x
- Rotenberg, K. J., & Mayer, E. V. (1990). Delay of gratification in native and white children: A cross-cultural comparison. *International Journal of Behavioral Development*, *13*, 23-30. doi:10.1177/016502549001300102

Russell, B. S., Londhe, R., & Britner, P. A. (2013). Parental contributions to the delay of gratification in preschool-aged children. *Journal of Child and Family Studies, 22*, 471-478. doi:10.1007/s10826-012-9599-8

Whipple, N., Bernier, A., & Mageau, G. A. (2011). Broadening the study of infant security of attachment: Maternal autonomy-support in the context of infant exploration. *Social Development, 20*, 17-32. doi:10.1111/j.1467-9507.2010.00574.x

Bijlage A: Coderingschema wachttaken moeder

Gedrags modaliteit	Gedrag	Code	Letter combinatie
Falen		Laag: ouder raakt het object aan, houdt het vast Spoort kind aan het object te pakken	LOW
		Medium: ouder pakt het object uit Spoort kind aan het object uit te pakken	ME
		Hoog: ouder gebruikt het object Spoort kind aan het object te gebruiken	HI
Visueel	Focus	Kijkt naar attractor	KA
	Withhold	Ogen zijn gesloten	OG
	Afleid	Kijkt links of rechts van het object	KLR
		Kijkt in de tegengestelde richting van het object	KT
		Kijkt naar boven	KBo
		Kijkt naar zijn/haar handen	KH
		kijkt naar zijn/haar benen	KBe
		kijkt naar zijn/haar lichaam	KL
		Kijkt naar een cue in de omgeving	KO
		Kijkt naar beneden	KBd
Kijkt naar kind	KK		
Verbaal	Focus	Praat over het object tegen kind	PO
		Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen kind	PDO
		Stelt vragen over het object aan het kind	SV
		Praat over het object tegen zichzelf	PDZ
	Withhold	Herhaalt de regel tegen kind	HRK
		Herhaalt regel tegen zichzelf	HRZ
	Afleid	Maakt contact met het kind	CK
		Praat over niet-object-gerelateerde acties tegen het kind	PK
		Zingt of neuriet	Z
		Maakt geluiden (geen duidelijke taal)	MG
		Maakt mondbewegingen (zonder geluid)	MM
		Praat in het algemeen tegen zichzelf	PA
		Praat over wat hij/zij doet in het algemeen tegen zichzelf	PDA
		Gebruikt 'unintelligible' spraak; zoals mompelen	UI
		Praat over poster (of ander object) aanwezig in de ruimte	PR
		Schreeuwt	SCH
	Telefoneert	TL	
Motorisch handen	Focus	Raakt het object bijna aan	RBA
		Reikt of wijst naar het object	RWO
		Handen zijn (ontspannen) boven de tafel	HBT
	Withhold	Handen zijn op elkaar geplaatst	HOE
		Houdt eigen handen vast	HEHV
		Handen zijn onder de tafel	HOT
		Zit op eigen handen	ZOH
		Hoofd rust op handen	HRH
	Distract	Raakt eigen gezicht of mond aan	RGM
		Fijne motorische bewegingen (bijv. zitten aan kleren)	FMB
		Raakt een ander object aan (niet taak-gerelateerd)	RAOA
		Zwaait met de handen	ZH

Motorisch hoofd	Focus	Gezicht is direct naar object toe gericht	GNO
		Distract	Gezicht is dicht naar het object toe gericht, 45 graden
	Gezicht is links van het object		GLO
	Gezicht is rechts van het object		GRO
	Gezicht is naar boven gericht		GBo
	Gezicht is naar beneden gericht		GBn
	Gezicht is de tegengestelde richting van het object gericht		GT
	Hoofd rust op de tafel		HT
	Schudt het hoofd	SH	
Motor - hele lichaam	Focus	Zit stil aan tafel	ZS
		Distract	Lichaam is naar het object toe gericht
	Lichaam is naar de zijkant gericht		LNZ
	Staat naast tafel/stoel		SNS
	Wiegt of danst met het lichaam op de stoel		WDOS
	Loopt weg van de tafel	LWT	
Loopt rond in de ruimte	LR		

Noot. Coderingschema is gebaseerd op Mulder en anderen (2020).

Bijlage B: Coderingschema wachttaken kind

Gedrags modaliteit	Gedrag	Code	Letter combinatie
Falen		Laag: raakt het object aan, houdt het vast Medium: pakt het object uit/eet gedeeltelijk Hoog: gebruikt het object/opeten	LOW ME HI
Visueel	Focus Withhold Afleiden	Kijkt naar attractor Ogen zijn gesloten Kijkt links of rechts van het object Kijkt in de tegengestelde richting van het object Kijkt naar boven Kijkt naar zijn/haar handen kijkt naar zijn/haar benen kijkt naar zijn/haar lichaam Kijkt naar een cue in de omgeving Kijkt naar beneden	KA OG KLR KT KBo KH KBe KL KO KBd
Verbaal	Focus Withhold Afleiden	Praat over het object tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen zichzelf Stelt vragen over het object aan zichzelf Herhaalt de regel tegen zichzelf Zingt of neuriet Maakt geluiden (geen duidelijke taal) Maakt mondbewegingen (zonder geluid) Praat in het algemeen tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet in het algemeen tegen zichzelf Gebruikt 'unintelligible' spraak; zoals mompelen Praat over poster (of ander object) aanwezig in de ruimte Schreeuwt	PO PDO VO HR ZN G MO PA PDA UI PR SCH
Motorisch handen	Focus Withhold Distract	Raakt het object bijna aan Reikt of wijst naar het object Handen zijn (ontspannen) boven de tafel Handen zijn op elkaar geplaatst Houdt eigen handen vast Handen zijn onder de tafel Zit op eigen handen Hoofd rust op handen Raakt eigen gezicht of mond aan Fijne motorische bewegingen (bijv. zitten aan kleren) Raakt een ander object aan (niet taak-gerelateerd) Zwaait met de handen	RBA RWO HBT HOE HEHV HOT ZOH HRH RGM FMB RAOA ZH
Motorisch hoofd	Focus Distract	Gezicht is direct naar object toe gericht Gezicht is dicht naar het object toe gericht, 45 graden Gezicht is links van het object Gezicht is rechts van het object Gezicht is naar boven gericht Gezicht is naar beneden gericht Gezicht is de tegengestelde richting van het object gericht Hoofd rust op de tafel	GNO GDO GLO GRO GBo GBn GT HT

		Schudt het hoofd	SH
Motor - hele lichaam	Focus	Zit stil aan tafel	ZS
		Lichaam is naar het object toe gericht	LNO
	Distract	Lichaam is naar de zijkant gericht	LNZ
		Staat naast tafel/stoel	SNS
		Wiegt of danst met het lichaam op de stoel	WDOS
		Is weg van de tafel	KWT
		Benen zijn opgetrokken	BO
		Loopt rond in de ruimte	LR
		Rent rond in de ruimte	RR

Noot. Coderingschema is gebaseerd op Mulder en anderen (2020).

Bijlage C. Resultaten codering wachttaakvideo's

Gedrags- modaliteit	Gedrag	Gedrag	Kind 1 Snack	Kind 1 Cadeau	Kind 2 Cadeau	
Verbaal	Distract	Praat tegen zichzelf	I	I		
Visueel	Focus	Kijkt naar attractor	IIII	I	I	
		Distract	Kijkt naar zijkant	I	I	
		Kijkt naar cue in omgeving	II	I		
Motorisch	Focus	Lichaam naar attractor gericht	I	I		
		Gezicht naar attractor toe gericht	II	I		
	Distract	Handen onder tafel	I	I		
		Gezicht rechts van de attractor	II	I		
Faal		Laag: raakt attractor aan			I	
		Medium: pakt attractor uit/eet gedeeltelijk			I	
		Hoog: gebruikt attractor/eet attractor			I	

Noot. Slechts de gedragingen die voorkwamen in de totale observatieperiode zijn geturfd en weergegeven.